

తెన్నేటి హేమలత - తెలుగుసాహిత్యచరిత్రలో ఒక ప్రభంజనం

నిడదవోలు మాలతి

(తెలుగుతూలిక బ్లాగులో ప్రచురితం 01.10.2010)

1953లో “గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలూ” అన్న 98 పేజీల చిన్నినవలతో తెలుగునాట తుఫాను రేపి తెలుగుపాఠకుల పెనునిద్దుర వదిలిస్తూ తనస్ఫూర్తిని ఘనంగా ప్రకటించుకున్న రచయిత్రి రెండక్షరాల పొట్టిపేరుగల లత. పూర్తిపేరు జానకీరమాక్రిష్ణవేణి హేమలత. ఈనాడు చాలామంది పాఠకులకి తెన్నేటి హేమలతగా సుపరిచితం. పుట్టింది విజయవాడలో 1935లో నవంబరు 15వ తేదీన. తల్లిదండ్రులు నిభానుపూడి విశాలాక్షి, నారాయణరావుగారలు. తొమ్మిదేళ్లవయసులో పదహారేళ్ల తెన్నేటి అచ్యుతరామయ్యతో వివాహం. ఇద్దరు కుమారులు (1956, 1963లో). స్కూలు చదువు అయిదోక్లాసు వరకే అయినా ఇంట్లో తండ్రిశిక్షణలో తెలుగు, సంస్కృతం, ఇంగ్లీషు గ్రంథాలు చక్కగా చదువుకుంది. తండ్రి మరణించే సమయానికి లతవయసు 32. తండ్రిమీద గౌరవంతో తమ్ముడిని చదివించేను అని రాసుకుందామె. ఆరోజుల్లో రచనావ్యాసంగంతో చెప్పుకోదగ్గ ఆదాయం గల కొద్దిమంది రచయిత్రులలో లత ఒకరు.

లతజీవితం విలక్షణమయినది. ఆమెరచనలు విలక్షణభావజాలంతో సుసంపన్నమయినవి. ఆమెరచనల్లో, ఆలోచనావిధానంలో అసాధారణమయిన వైవిధ్యం వుంది. లత నవలల్లో, వ్యాసపరంపరలో ఆమె ఆలోచనాపటిమ అవగాహన కావాలంటే ఆమెజీవితాన్ని కూడా నిశితంగా పరీక్షించి చూడాలి. మూడు పుస్తకాలు - లతే రాసిన “అంతరంగచిత్రం”, “మోహనవంశి”, పుట్టి ఆంజనేయశర్మ రాసిన “సాహితీలత” (జీవితచరిత్ర) - చాలావరకూ ఉపయోగపడతాయి ఆమెవ్యక్తిత్వాన్నీ, భావజాలాన్నీ అర్థం చేసుకోడానికి.

లతకి చాలా చిన్నతనంలోనే ప్రారంభమయిన తాత్వికచింతన, అంతరంగసంక్షోభ “అంతరంగచిత్రం”లో ద్యోతకమవుతాయి కొంతవరకూ. “మోహనవంశి”లో అలాకికప్రేమకోసం ఆమెతపన చూస్తాం. ఇందులో కొన్నివాక్యాలు కలగాపులగంగా కనిపించి పాఠకుడిని గందరగోళపరుస్తాయి. వాక్యాలు అసంపూర్ణం, వ్యాకరణం అయోమయం. అదొక చైతన్యశ్రవంతిలా సాగిపోతుంది. నేను దాన్ని ఆమెమనసులో కలిగిన అలజడిగా, అంతఃక్షోభగా అర్థం చేసుకుంటున్నాను. ఆంజనేయశర్మగారి “సాహితీలత”లో ఆమె జీవితవిశేషాలూ, ఆమెకి

ప్రముఖులు రాసిన ఉత్తరాలూ, ఆమెజవాబులూ బోలెడున్నాయి. ఈపుస్తకంలో రచయిత అవగాహన లేదు కానీ raw data మాత్రం చాలా వుంది.

తండ్రి జమీందారీఫాయిదాలో సాహిత్యదర్శనతోనూ, మధుసూదనీయాలతోనూ జీవితాన్ని గడపడం లత చిన్నతనంలోనే కళ్లారా చూసింది. భర్త అచ్యుతరామయ్య అనారోగ్యం, తన అనారోగ్యం, ఆర్థికబాధలూ - వీటన్నిటితోనూ ఆమెకి ఒకవిధమయిన వైరాగ్యం, జీవితానికి అర్థం ఏమిటి అన్న తాత్విక చింతన ఏర్పడ్డాయి. బాధ పడ్డవారికే బాధ అర్థమవుతుంది. “అంతరంగచిత్రం” లో ఈవిషయం ప్రస్తావించింది, “నా ఈ చిన్నజీవితంలో ఎన్నో బాధలు అనుభవించేను-కష్టాలూ, కన్నీళ్లూ, బాధా, సంతోషం. ప్రేమా, బాధ్యతలూ .. మనోవైకల్యం, కోరికలూ. జీవితంతోనూ, ఆర్థికబాధలతోనూ కుస్తీ-వీటన్నిటిమధ్యా విమానంలో ఇంకా మొదటితరగతిలోనే ప్రయాణం చేస్తూ .. వర్ణించలేని ఆనందాన్నీ, మాటల్లో చెప్పలేని వికృతాన్నీ- ఎన్నిసార్లు చూడలేదు ఈజీవితంలో? నాజీవితం చిన్నదే అయినా అనుభవాలతో, మెరుపులతో బెలూనులా తేలిపోతోంది. బహుశా ఏదో ఒకరోజు ఇది పగిలిపోతుంది (అంతరంగచిత్రం. 13).

ఇటువంటి ఆత్మక్షోభ దృష్టిలో పెట్టుకున్నప్పుడే ఆమెనవలల్లో సంక్షోభం అర్థమవుతుంది మనకి. ఆమెరచనల్లో విశ్వంఖలత్వం ఆమెమనోవేదనల్లోంచి పుట్టింది. ఆపైన పాఠకులూ, పండితులూ చేసిన బాధ్యతలేని వ్యాఖ్యలతో లోకంమీద తిరుగుబాటు ప్రకటించింది మొండిదైర్యంతో (living with abandon అనొచ్చు). తద్వారా తెలుగు సాహిత్యానికి మేలే జరిగింది.

తనరచనలగురించి, “నాకు జీవితం నిజం. ఒక యధార్థం. ఆ నిజాన్ని చిత్రించడానికి నాకలం ఒక బ్రష్. నేనో పెయింటర్ని. అక్షరాల చిత్రకారిణిని. నాచిత్రాలు ఏ రంగుల సమన్వితాలో, స్ఫూర్తిమంతాలవునో కాదో నిర్ణయించేది కాలం” అంటుంది. (కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తిగారి “చలానికి, అరుణాచలానికి మధ్య లత”, ఆంధ్రజ్యోతి మే 24. సాహిత్యవేదికలో వ్యాసంనుంచి ఇక్క కోట్ చేస్తున్నాను. కానీ ఆమె “గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలూ”నవలకి ముందుమాటలో ఈవాక్యాలు రాసినట్టు నాకు గుర్తు.)

“గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలూ” నవలలో లత తీసుకున్న అంశానికి ఒక ప్రత్యేకత వుంది. వాళ్లింటి అరుగుమీద నిలబడి తమవీధిచివర వున్న వేశ్యాగృహంలోకి వచ్చేపోయేవారిని, ఆయింట్లో ఆడపిల్లల్ని చూసి, “గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలూ” రాసేనని అంతరంగచిత్రంలో చెప్పింది ఆమె.

ఇక్కడ మనం కాస్త చరిత్ర గుర్తు చేసుకోవాలి. వీరేశలింగంగారు రంగంలో ప్రవేశించేవరకూ వేశ్యలని సంగీతం, నాట్యం, శృంగారం పోషించే కళామతల్లులుగా చిత్రించారు. తరవాత వారిని కుటుంబాలు నాశనంచేసే సంఘద్రోహులు అంటూ గర్వించడం వీరేశలింగంగారితో మొదలయింది.

ఈరెండు దృక్పథాలకీ భిన్నంగా, లత తెలుగుసాహిత్యచరిత్రలో తొలిసారిగా, ఆ వేశ్యలు, ముఖ్యంగా రూపాయికీ అర్థకీ తమశరీరాలని పణంగా పెట్టి, విటుల క్రూరహింసలు భరించి, రోగాలపాలయి, రోడ్డువార హీయంగా కుక్కచావులు చచ్చే ఆడవాళ్లజీవితాలు అరటిపండు వొలిచి చేత బెట్టినంత విపులంగా చిత్రించిన తొలిరచయిత లతే. నేను ప్రత్యేకంగా రచయిత అనడం మగరచయితలలో కూడా ఈమెదే ప్రథమస్థానం అని.

మగవాళ్లు బాధ్యతలు విస్మరించి గాలిలో విశ్వంఖలంగా తేలిపోయే గాలిపడగల్లాటివారనీ, వారివల్ల స్త్రీలజీవితాలు నీటిబుడగల్లా చితికిపోతాయనీ ఆమె ప్రతిపాదన “గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలు” నవలలో. ఈనవలని ప్రభుత్వం నిషేధించలేదు కానీ శిష్టజనులు తమఇళ్లల్లో బహిష్కరించేరు. చాలామంది ఇళ్లల్లో ఆడపిల్లల్ని లతనవలలు చదవనిచ్చేవారు కారు ఆరోజుల్లో.

విమర్శకులూ, పాఠకులూ లతకీ చలానికీ సామ్యం చూపడం సాధారణమయిపోయింది కూడా ఆరోజుల్లోనే. నిజానికి వీరిద్దరి రచనల్లో తేడా వుంది. చలంరచనలు శృంగారంలో స్త్రీలు పొదగల ఆనందంగురించి, పాశ్చాత్యసిద్ధాంతాలు ప్రాతిపదికగా రాసినవి. లత వికృత మనస్తత్వాలు గల మగవాళ్లు శృంగారంపేరున స్త్రీలపై జరిపే అత్యాచారాలు క్రూరాతిక్రూరమయిన హింస చిత్రించింది. లత రాసిన సెక్స్ చలంనవలల్లోలాగ పాఠకులలో ఉద్దేకం కలిగించదు సరికదా వెగటు కలిగిస్తుంది. విషాదం కలిగిస్తుంది. చలంనవలలు మేధోపితం. లతరచనలు కటిక వాస్తవాలకి అంకితం.

అంతేకాదు. తాను సెక్స్ రాసింది ఒక్క “గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలూ”లో మాత్రమే అంటారామె. నిజానికి ఈమాట నిజం కాదు. మరొక నవల, “రక్తపంకం”లో ప్రధానాంశం కూడా అదే. ఇంకా చెప్పాలంటే మొదటినవలనే అంతకు నాలుగింతలకి పెంచి రాసిన నవల ఇది. కానీ ఆ తరవాత ఆమె సృష్టించిన మొత్తం సాహిత్యం తీసుకుని చూస్తే మాత్రం ఈఅంశం ఒక చిన్నభాగం అని ఒప్పుకోక తప్పదు.

లతగారు సృష్టించిన మొత్తం సాహిత్యం చూడండి. 1982నాటికి, ప్రచురింపబడిన ఆమె రచనలు - 100 నవలలు, 700 రేడియోనాటికలు, 10 స్టేజినాటకాలు, ఊహాగానం 5 సంపుటాలు (ఇది తరవాత ఒకే సంపుటంగా, 499 పేజీలు, ప్రచురించారు), సాహిత్య విమర్శ 2 సంపుటాలు (రామాయణ విషవృక్షఖండన, లతరామాయణం)** లతవ్యాసాలు ఒక సంపుటం, 25 చరిత్రకందని చిత్రకథలు, కవితలు. (లత ఆగస్టు 17, 1982లో నాకు రాసిన వుత్తరం ఆధారం.)

(తా.క. 2015లో పై ఉత్తరంలో ఉన్నట్టు రెండు పుస్తకాలు కావనీ ఒకే పుస్తకమనీ ఒక పాఠకుడు నాదృష్టికి తెచ్చారు. ఆమెపుస్తకాలతో విస్తృతంగా పరిచయమున్నవారు అనేకులు అది ఒకే పుస్తకమనే నిర్ధారించేరు. లత నాకు రాసిన ఉత్తరంలో ఒక పుస్తకము అనే ఉంది. పాఠకులు ఈ విషయం గమనించవలసిందిగా కోరుతున్నాను. ఆగస్ట్ 14, 2015)

ఇంత సాహిత్యం సృష్టించిన లతని ఒకటి లేదా రెండు నవలలు ఆధారంగా, సెక్స్ రచయిత్రి అనడం ఆమె కృషిని కించపరచడమే. లతనవలల్లో వస్తువైవిధ్యం జనసామాన్యాన్ని ఇతోధికంగా ఆకట్టుకుంది.

సహజంగానే మనకి కుళ్లు చూడ్డం నచ్చదు. సంఘంలో ఇంత కుళ్లు వుందని ఒప్పుకోడానికి మననొప్పదు. ఇది సౌందర్యరాధకులలో మరీ హెచ్చు. అంచేత కుళ్లుమాట వదిలేసి, ఆ రాచపుండుని బహిరంగంగా ఆరేసిన రచయిత్రిమీద విరుచుకుపడ్డారు విమర్శకులు. వారు ప్రధానంగా లేవదీసిన ప్రశ్నలు రెండు – మధ్యతరగతి కులస్త్రీకి ఇలాటివిషయాలు ఎలా తెలిశాయి? స్త్రీ అయిన లత ఇంత విపులంగా సెక్సురించి ఎలా రాయగలిగింది?

ఈరెంటికి లత సమాధానం – “చూశాను కనక రాశాను. రెండోది, నాకలం చిత్రకారుడిచేతిలో కుంచెవంటిది. నేను చూసినదృశ్యాన్ని నాకలం చిత్రించింది. కలానికి సెక్సు ఏమిటి?” అని. అంతేకాదు. తాను రాసిన సెక్స్ వెగటు కలిగించేదే కానీ ఉద్రేకమూ, ఉత్సాహమూ కలిగించేది కాదు, తాను సెక్స్ గురించి రాసింది ఆ ఒక్క నవలలోనే అని కూడా అంటారామె తన “అంతరంగచిత్రం”లో (147).

ఆచంట జానకిరాంగారు అలా రాయెద్దని చెప్పేరట లతకి. “బహుశా ఆయనకి నా ‘గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలూ’ వెగటు కలిగించివుండవచ్చు. నేను ‘మోహనవంశీ’, ‘ఉమర్ ఖయాం,’ ప్రచురించినతరవాత కూడా ఆయన నన్ను క్షమించినట్టు లేదు. ఆయన రచనల్లో (‘సాగుతున్న యాత్ర’, ‘నాస్మృతిపథంలో’) వాస్తవంకంటే కవిత్వమే ఎక్కువ అని విన్నాను. నాదృష్టిలో కవిత్వంకంటే వాస్తవమే ఎక్కువ అందమయినది సౌందర్యవిషయంలో ఆయన సిద్ధాంతాల్లో చాలా కృత్రిమత వుంది. నాకు కృత్రిమత అంటే అసహ్యం” అంటుంది లత. (అంతరంగచిత్రం 147).

ఆమె తనరచనల్లో చర్చించిన వివిధ అంశాలు ఆమెదృక్పథం ఎంత విస్తృతమయినదో తెలియజేస్తాయి. “బ్రాహ్మణపిల్ల”లో ఆర్థికంగా హీనస్థితిలో వున్నా, బ్రాహ్మణపుట్టుక కారణంగా ఉద్యోగం ఇవ్వకపోవడం న్యాయమేనా, “జీవనస్రవంతి”లో తన తండ్రి మార్ఫిన్ వాడకం, జమీందారీ ఫక్కిలో జీవితం సాగించుకోడంమూలాన కలిగిన ఆర్థికబాధలూ, “నీహారిక”లో ఒకభార్యకి ఒక భర్త అన్ననియమాన్ని ప్రశ్నించడం, “పథవిహీన”లో పాతివ్రత్యంగురించిన చర్చ. (ఈనవల ఆంధ్రప్రభలో సీరియల్గా వచ్చినప్పుడు ఆవిడకి 7000 ఉత్తరాలు వచ్చేయిట పాఠకులనించి) – ఇవన్నీ లతలో కల్గించిన అంతర్మథనానికి సాక్ష్యాల్లే. అంతే కాదు. ఇలాటి ప్రశ్నలు మనకి కూడా

ఏదో సందర్భంలో కలుగుతూనే వుంటాయి. అందుకే లతనవలలు ఆరోజుల్లో అంతటి ప్రాచుర్యాన్ని పొందేయి.

ఆవిడలో ఒకవైపు తిరుగుబాటుతత్వమూ, మరోవంక సాంప్రదాయంపట్ల గౌరవమూ కనిపించడం కొంతమందికి తికమకగా తోచవచ్చు. కానీ, నిశితంగా పరిశీలించి చూస్తే, ఆవిడా మనమూ కూడా నిత్యజీవితంలో ఎదుర్కొనే అనేక సంఘర్షణలు, పరస్పరవిరుద్ధమయినవీ, క్లిష్టతరమయినవీ ఆమె తననవలద్వారా చర్చకి పెడుతోంది అని అర్థమవుతుంది.

తాను రాసిన ప్రతినవలకీ ఆధారం ఆనవలకి ముందుమాటలో రాసేరు. తాను స్వయంగా చూసిన సంఘటనో, చదివిన ప్రముఖనవలలో, లేదా ప్రముఖరచయితతో సంభాషణో ప్రాతిపదిక అయ్యే అంటారామె. ఉదాహరణకి, “తిరగబడిన దేవతలు”కి స్ఫూర్తినిచ్చింది హెచ్.జీ.వెల్స్ రాసిన “టైం మెషిన్”, మామ్ పాత్రలు “భగవంతుడిపంచాయితీ”కి దోహదం చేసేయి. ఒకసారి గోపీచంద్రో కాఫీ తాగుతుండగా, ఒక స్త్రీ తమకి వినిపించిన కథ “తులసివనం.” ఆయన లతని ఆకథ రాయమంటే, లత “మీరే రాయండి” అందిట. కానీ ఆయన అది రాయకుండానే మరణించడంతో తాను రాశాను అంటుంది.

లతనవలల్లో వస్తువైవిధ్యం మాత్రమే కాదు అసాధారణమయిన భావుకత వుంటుంది. ఎందుకు ఇలాగే జరగాలి అన్న వేదన వుంది. నిజంగా ఎవరికీ జీవితానికి అర్థం ఏమిటో తెలీదు. గొప్ప తాత్త్వికులు అని మనం ఎవరిని అంటున్నామో వారు కూడా తమఅనుభవాల్ని ఆలోచనలనీ అనుభూతులనీ మధించి తమకి తోచిన వ్యాఖ్యానం మాత్రమే చెప్పేరు. అవే వేదవాక్కుగా తీసుకునేవారుంటే వుండొచ్చు కానీ వాటిని ప్రశ్నించేవారు కూడా వుండకూడదని నియమేమీ లేదు కదా. లత చేసినపని అదే నా దృష్టిలో.

లత ప్రేమకథలూ, డిటెక్టివ్ కథలూ (ఆరుద్ర నవలల స్ఫూర్తితో), చిత్రలేఖనం కూడా ప్రయత్నించి వదిలేశానని చెప్పుకున్నారు. ఆ చిత్రలేఖనంలో ఆమెఆసక్తి తాలూకు ఛాయలు ఆమెనవలల్లో కనిపిస్తాయి. లతసాహిత్యంలో అనేకానేక పాఠకులని ఆకట్టుకున్నది ఇమేజరీ, వ్యంగ్యంతో కూడినహాస్యం, నిత్యజీవితంలో మనకి ఎదురయే సంఘర్షణ.

సినిమాడైలాగులు రాసారు. 1980లో సన్నజాజి అన్నసినిమాలో డాక్టర్ లతగా నటిస్తారని పేపరులో చదివేను ఎప్పుడో. ఆసినిమా విడుదల అయిందో లేదో నాకు తెలీదు.

ఆమెజీవితకాలంలో అనేక ప్రముఖరచయితల మన్ననలందుకొని, కొన్నివేల పాఠకుల అభిమానం చూరగొన్న లతని “సెక్సువలలు రాసింది” అని వ్యాఖ్యనించడం (తెలుగు వికీపీడియా.) సిగ్గుచేటు. “I was the first sensational woman writer of the present age of Telugu literature”, అని సగర్వంగా చెప్పుకోగలిగిన తెలుగు రచయిత్రి తెన్నేటి హేమలత.

లతరచనలని ఆమోదించి, ఆమెని అభిమానించి, బుచ్చిబాబు, ఆచంట జానకిరాం, బెజవాడ గోపాలరెడ్డివంటి ప్రముఖులు ఎందరో ఆమెతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరిపారు. హెమింగ్వే, పా, మామ్ వంటి రచయితలతో సామ్యాలు ఆమెరచనల్లో ఎత్తి చూపారు. (ఆంజనేయశర్మ, సాహితీలత)

1958నించీ 1963వరకూ ఆంధ్రప్రభ వారపత్రికలో ధారావాహికంగా అయిదేళ్లపాటు ప్రచురించిన ఊహాగానం వ్యాసాలు విశేషంగా పాఠకులఆదరణ పొందేయి. వాటిల్లో వ్యంగ్యం, హాస్యం, సంఘంలో అనేకలోపాలమీద చురకత్తుల్లాటి విసుర్లతో పాటు ఆమె పాండిత్యప్రకర్ష కూడా కనిపిస్తుంది. చాలావరకూ ప్రాచీనకావ్యాల్లోంచి ఒక పద్యం తీసుకుని, దాన్ని విశ్లేషిస్తూ, సమకాలీనసమాజంలో లోపాలనీ, అవకతవకలనీ ఎత్తిచూపడంవల్ల ఆమె సునిశితమయిన పరిశీలనాదృష్టి అభివ్యక్తం అవుతుంది.

1978లో ప్రచురించిన ఊహాగానం రెండవముద్రణలో (600 పేజీలు) 197 వ్యాసాలున్నాయి. ఇందులో అంశాలు - మహారచయితలు (టాగోర్, షేక్స్పియర్, టాల్స్టాయ్, మొపాసా, క్రీష్ణశాస్త్రి రచనల్లోంచి కొట్టేషన్లు), చలం, శ్రీశ్రీవంటివారి భావజాలం, ఇంకా బెంగాలీ, హిందీ, తమిళం, రష్యన్, పెర్షియన్ రచయితల భావజాలం తీసుకుని వాటిమీద చురకత్తుల్లాంటి వ్యాఖ్యలు, హాస్యం వ్యంగ్యం, హేళన చేర్చి జీవితంమీద తనఅభిప్రాయాలు అభివ్యక్తీకరించారు.

ఇంకా, సినిమారంగంలోనూ, ఇతర రంగాల్లో కలిగిన సాన్నిహిత్యంతోనూ కలిగిన అనేక దృక్పథాలను ఈ ఊహాగానంద్వారా తెలుగుపాఠకులముందు వుంచారు. సూక్ష్మంగా చెప్పాలంటే యావత్ప్రపంచంలో ఎవరికైనా కలిగే ప్రశ్నలు -సమాజం అంటే ఏమిటి? దీనికి మూలం ఎక్కడుంది? మనిషికి సమాజానికి ఏమిటి సంబంధం? - వంటి ప్రశ్నలే ఆమె కూడా వేస్తున్నారు. ప్రతిసారీ జవాబు చెప్పలేకపోవచ్చు. నేనూ మీలాటిదాన్నే. మీకు కలిగినసందేహాల్లాటివే నాకూ కలుగుతున్నాయి అంటారు లత. అందుచేతనే ఆమెరచనలు విశ్వజనీనత సంతరించుకోగలిగేయి.

ఊహాగానంలో ఒకచోట “నన్ను తయారు చేసినప్పుడు ఆజగదీశ్వరుడిహస్తం విశ్రాంతి కోరివుంటుంది. విశ్రామానంతరం తిరిగి నన్ను దిద్దబోయిన ఆవిరాణ్మూర్తికి (నాకు) హృదయంగా ఏర్పర్చబోయిన మట్టి కనిపించకపోవటంవలన అందుబాటులో వున్న అరవిందపుష్పాన్ని అగ్నిశిఖల్ని కలిసిన ముద్దలా నాలో పెట్టి కీ యిచ్చి జీవించమని జన్మనిచ్చాడు కాబట్టి” (154)

భీతి అన్నపదం లత నిఘంటువులో లేదు. తనతొలిసవలమీద చెలరేగిన దుమారం ఆమెసాహిత్యకృషికి అంతరాయం కాలేదు. నిరాఘాటంగా అరవైయేళ్లపాటు తాను రాయదలుచుకున్నవి రాసి తనసాహిత్యవ్యవసాయం కొనసాగించుకున్నారు ఆజన్మాంతం.

1974లో రంగనాయకమ్మ “రామాయణవిషవృక్షం” (3 సంపుటాలు) రాసినసంగతి చాలామందికి తెలిసు. ఆ గ్రంథాన్ని ఖండిస్తూ, లత 1977లో “రామాయణవిషవృక్షఖండన” అని

మరోపుస్తకం రాసారు. ఈ రెండు పుస్తకాలమీద హోరాహోరీ చర్చలు జరిగేయి. ఆనాటి ప్రముఖరచయితలూ, పాఠకులూ - ఉభయ జండరులూ - ఇరుప్రక్కలా వాదించుకున్నారు. కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు “వేదాల్లో ఏముంది మరియు రంగనాయకమ్మ రామాయణవిషవృక్షం, ఒక పరిశీలన” అన్న మరో పుస్తకం ప్రచురించారు 1977లోనే. ఇద్దరు రచయితలు రచించిన రెండు పుస్తకాలు కారణంగా ఇంతమంది రచయితలూ, పాఠకులూ తీవ్రంగా వాదోపవాదాలు చేయడం తెలుగుసాహిత్యంలో ఒక చరిత్రాత్మక సంఘటన.

1955లోనో 1956లోనో ఆలిండియా రేడియో విజయవాడకేంద్రంలో ఎనౌన్సర్గా మొదలుపెట్టిన లత రేడియోనాటికలు రాసారు, ఆనాటికల్లో పాత్రలు ధరించారు. ఈసందర్భంలో ఆమెకి నటనగురించి ఆమెఅభిప్రాయాలు తలుచుకోడం సమంజసం. ఆమె ఒకసారి చనిపోయినకొడుకుకోసం ఏడవవలసిన తల్లిపాత్ర ధరించవలసివస్తే ఒప్పుకోలేదుట. అంటే నటనకీ వాస్తవానికీ మధ్యగల అంతరం ఆమె గమనించలేదు. అప్పట్లో. ఈవిషయం అంతరంగచిత్రంలో ఆమె విపులంగా చర్చించేరు. అలాగే రచనావ్యాసంగంగురించి కూడా ఆమెఅభిప్రాయాలు చెప్పుకోదగ్గవే. గొప్పరచయిత సరదాకో, పేరుకోసమో రాయడు. జీవితాన్నిగురించిన అవగాహనా, దాన్ని మరింతగా విస్తృతపరుచుకోడమే అతని ధ్యేయం. ... రచయిత అంతర్మథనాన్ని అంతర్లీనం చేసుకోని రచన అంటూ లేదు, వుండదు కూడా.

నవల మొదలు పెట్టడమే తనవంతు, తరవాత పాత్రలు తనని నడిపిస్తాయి అంటారు. ఇలా పాత్రలు నడిపించడం అందరు రచయితలవిషయంలోనూ జరుగుతుందని ఆమె అభిప్రాయం.

“భగవంతుడి పంచాయితీ”కి సోమర్సెట్ మామ్ నవల ఒకటి స్ఫూర్తినిచ్చిందిట. అందులో టిటెట్ వారి ఆచారాలూ, హిమాలయప్రదేశం వాతావరణం తేవాలని ప్రయత్నించాను అంటారు ముందుమాటలో. భూగోళంవివరాల్లో ఏమయినా పొరపాట్లు వుంటే క్షంతవ్యురాలిని అని కూడా చెప్పుకున్నారు.

చరిత్రలోని చిత్రాలు - సాహిత్యంలో చరిత్రహీనులని కథానాయకులని చెయ్యడం సర్వసాధారణం. దీనికి కారణం “నియమాలకీ, నిబంధనలకీ అతీతమైన ఒకవిచిత్ర రాగమయమాధుర్యం మానవుడి ఆంతర్యాన్ని అనుక్షణమూ ఆవహించి వుండటం” అంటారు లత. శరత్ పాత్రలలాటిదే తన “చరిత్రశేషులు”లో రాధమ్మపాత్ర. ఈనవలలో తాను పడినశ్రమకి ప్రతిఫలం పొందకపోవడం అంటుంది.

“శత్రుబంధం”నవలకి ముందుమాటలో ఆమె అభిప్రాయాలు చూడండి. నవలారచన మొదలుపెట్టిన కొత్తరోజుల్లో ప్రేమకథమీద ఒకవిధమైన మోజు వుండి, “వైతరణీతీరం”లాటి నవలలు రాశాను. అనంతరం ఇంగ్లీషు ఇన్స్ట్రక్షన్లునుండి తప్పించుకున్నాననే చెప్పాలి. ఇప్పుడు నాసోదరీమణులు అనేక ఇంగ్లీషుకథల్ని యథాతథంగా తెలుగులోకి దించటం

చూసినతరవాత ఆమాత్రం ఘనకార్యం నేను మాత్రం ఎందుకు చెయ్యకూడదు అనే చిలిపి ఆలోచన వచ్చినమాట నిజమే!” ఈనవలకి అంకురార్పణ ఇంగ్లీషు నవలలు చదివే “యంగర్ జనరేషన్” రాయమని అడగడంటు. తరవాత మళ్ళీ వాళ్లే అలాటివి రాయకండి, ఒకటి మాత్రం రాయండి అని కూడా చెప్పేరుట. “చాలామంది రచయిత్రులకు సీరియల్స్ రాయకపోతే తమని ప్రజలు ఎక్కడ మర్చిపోతారో అనే భయం వుంది. నాకు అలాటిభయం ఎంతమాత్రం లేదు” అని కూడా రాసేరామె అదే ముందుమాటలో.

ఆమె నమ్మకాలు వమ్ము కాలేదు అనుకోడానికి సాక్ష్యంగా 1997లో లత మరణవార్త విని, అమెరికాలో నివసిస్తున్న జె. కె. మోహన్ రావుగారు, కవి, సి.పి. బ్రౌన్ పురస్కార గ్రహీత, “రచ్చబండ” పేడికలో ఇలా రాసేరు –

I am saddened to hear the demise of Tenneti HemaLATA. In the golden days, in the late fifties and early sixties, I was introduced to Lata through Andhra Prabha. She used to contribute a column called UhaagaanaM. It used to be down-to-earth and yet poetic. ... I can call her a mix of Bucchi Babu and Chalam. She fought for the one half of the oppressed in society, viz., the women.

... She always used to write with a certain enchantment and elan that is not easy to surpass or imitate. Lata reminds me of my youth, my return to Telugu literature (particularly novels) after a break, and my rethinking about women, relationships and a sense of poetry in many activities of our daily lives.

లత గృహలక్ష్మి స్వర్ణకంకణం 1963లో, ఆంధ్రాయూనివర్సిటీనించి 1977లో కళాప్రపూర్ణ బిరుదు, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం వారి “*extraordinary woman of the year*” award 1981లో అందుకున్నారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమీలో గౌరవసభ్యత్వం దాదాపు 20 సంవత్సరాలపాటు నిర్వహించారు. “*I was the only elected woman member of the academy*” అన్నారు నాకు రాసిన వుత్తరంలో. సాహిత్య ఎకాడమీ ఎవార్డు అందుకున్నారు అని కొండముది రామచంద్రమూర్తి తనవ్యాసంలో పేర్కొన్నారు.

ఇరవయ్యో శతాబ్దపు తెలుగురచయిత్రులలో లతకి మొక్కవోని ఒక ప్రత్యేకస్థానం వుంది. ఈతరంవారు మన రచయితలభావజాలం ఎంత పటిష్ఠమయినదో తెలుసుకోవాలంటే తెన్నేటి హేమలతరచనలు కూడా చదవాలి.

తాజాకలం. లతగారి గాలిపడగలూ, నీటిబుడగలూ నేను ఇంగ్లీషులోకి అనువదించాను. ఇది జైకో వారు ప్రచురించిన Short Stories from Andhra Pradesh అన్న సంకలనంలో ఉంది

(జనవరి 10, 2010)

తా.క. ఈవ్యాసం తొలిసారి జనవరి 10, 2010తేదీన నాల్గొం తెలుగుతూలికలో ప్రచురించేను.
ఈవ్యాసానికి 2,300 views, 36 commentsకి వచ్చేయి.

ఈ వ్యాసం సంపూర్ణంగా తెలుగు రచయిత సైటులో సెప్టెంబరు 4, 2025.రోజున నాకు కనిపించింది. సైటు నిర్వాహకులు నాఅనుమతి అడగలేదు. మాటవరసకైనా చెప్పలేదు సరికదా ఆవ్యాసంకింద రచయిత పేరు కూడా ప్రచురించలేదు. ఒక అనామక చిహ్నంలాటిదేదో పెట్టారు.

తమ రచయిత సజీవంగా ఉండేదెలా అంటూ తమగురించి చెప్పుకున్న పరిచయంలో రచయితలగురించి ఎవరైనా తమకి పంపితే కాపీరైటు గమనించాలంటూ తమ నియమం ఇచ్చేరు. ఆసైటు నిర్వాహకులలో నన్ను బాగా తెలిసినవాళ్లు - జంపాల చౌదరి, చంద్రలత, గీతామాధవి, మృణాళినివంటి ఘన సాహితీవేత్తలు ఉన్నారు. ఒక్కరికైనా తమ కాపీరైటు నియమాన్ని గానీ సర్వసాధారణమైన సాహిత్యమర్యాద గానీ పాటించాలని తోచకపోవడం విశేషం.

ఆధునికతెలుగు సాహిత్యరంగంలో గర్వించగల మార్పులు వస్తున్నాయని మరొకచోట రాసేను నేను. అలా అనడానికి ఇదొక ఉదాహరణ.

- (సం.) నిడదవోలు మాలతి. నవంబరు 22, 2025